

Все это в совокупности позволяет выработать внутри предприятия новые подходы к стимулированию труда и росту его производительности.

Литература

1. Роцин С.Ю., Разумова Т.О. Экономика труда: экономическая теория труда: учеб. пособие / С.Ю. Роцин, Т.О. Разумова. — М.: ИНФА-М, 2000. — 400 с.
2. Заработная плата в России. Эволюция и дифференциация / под ред. В.В. Гимпельсона, Р.И. Капелюшникова. — ГУ ВШЭ. — М.: Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2008. — 575 с.
3. Капелюшников Р.И. Механизм зарплатообразования в промышленности / Р.И. Капелюшников // Вопросы экономики. — 2004. — № 4. — С. 46—59
4. Стукен Т.Ю. Внутрифирменная политика оплаты труда (на примере организаций г. Омска) / Т.Ю. Стукен. — Сб. науч. трудов «Современный менеджмент: проблемы, гипотезы, исследования» / ГУ-ВШЭ, ф-т менеджмента; науч. ред. М.Ю. Шерешева. — М.: Изд. Дом ГУ-ВШЭ, 2009. — С. 440—450.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2012 р.

УДК 378.1

Азьмук Н. А.,

канд. екон. наук,

заступник директора Черкаського державного бізнес-коледжу

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті запропоновано класифікацію інновацій у системі вищої освіти, досліджено кількісні і якісні параметри інноваційного продукту українських ВНЗ. Визначено проблеми та розроблено пропозиції щодо переходу українських вищих навчальних закладів на інноваційний шлях розвитку.

В статье предложена классификация инноваций в системе высшего образования, исследованы количественные и качественные параметры инновационного продукта украинских ВУЗов. Определены проблемы и разработаны предложения по переходу украинских высших учебных заведений на инновационный путь развития.

This article proposes a classification of innovation in higher education, research quantitative and qualitative parameters of an innovative product of Ukrainian universities. Identified problems and developed a proposal for a Ukrainian universities for innovations.

Ключові слова. Інновації, інновації у вищій освіті, інноваційний продукт ВНЗ, якісний рівень підготовки фахівців.

Ключевые слова Инновации, инновации в высшем образовании, инновационный продукт вуза, качественный уровень подготовки специалистов.

Keywords. Innovation, innovation in higher education, innovation university, quality of training.

Вступ. Сьогодні визначальним чинником багатства будь-якої країни є знання. У економічному розвитку значимість знань зростає, випереджаючи роль засобів виробництва і природних ресурсів. За оцінками Світового банку, фізичний капітал у теперішній економіці формує 16 % від загального обсягу багатства країни, природний — 20 %, а людський — 64 % [3, с. 250]. У цих умовах особливого значення набувають інновації у сфері знань.

Освіта і наука стали пріоритетними чинниками соціально-економічного, духовного та політичного розвитку будь-якої країни та світового співтовариства в цілому. Разом з тим, вітчизняна система вищої освіти внаслідок корупції, комерціалізації, постійних і неефективних реформ не може забезпечити відповідної суспільним потребам якості підготовки фахівців. А відсутність державної обґрун-

тованої та прозорі системи прогнозування потреби у фахівцях різних галузей економіки тільки поглиблює існуючий дисбаланс на вітчизняному ринку праці.

Проблеми розвитку та реформування вищої освіти України, переведу її на інноваційну основу постійно обговорюються у наукових та урядових колах. Дані проблематику досліджували В. Антонюк, О. Грішнова, І. Каленюк, В. Куценко, Е. Лібанова, Л. Михайлова та багато інших вітчизняних науковців.

Разом з тим, сучасний освітній ринок України характеризується постійним змінами, що і обумовлює необхідність подальших досліджень щодо визначення тенденцій та перспектив розвитку вищої освіти в Україні.

Постановка завдання. Метою даної статі є дослідження стану та тенденцій розвитку вищої освіти в Україні (зокрема її інноваційної складової), визначення проблем і розробка пропозицій щодо переходу українських ВНЗ на інноваційний шлях розвитку.

Результати дослідження. У сучасному світовому співтоваристві все більшого значення набуває освіта як ефективний ресурс розвитку економіки. Це пояснюється тим, що саме в галузі освіти зароджуються та активно розвиваються такі важливі соціально-економічні чинники, як: знання, інформація, інновації.

Україна традиційно характеризується достатньо високим рівнем освіти населення. Так, значення ІРЛП за 2011 рік дорівнює 0,729,— що ставить нашу країну на 76 позицію з 187 країн і територій та займає місце серед країн з середнім рівнем людського розвитку. При цьому, за рівнем освіти Україна знаходиться на 21-му місці, тоді як за рівнем добробуту — на 100-му, а за тривалістю життя (68,5 років) — на 123-му місці ІЛР [7]. Отже, 76-та позиція України в загальному рейтингу забезпечується завдяки кількісним характеристикам освіти (за кількістю років, витрачених на освіту та охопленням населення).

Підкреслимо, що саме вища освіта у нерозривному і органічному зв'язку з наукою є тією потужною силою, яка призводить до зростання ефективності і конкурентоспроможності економіки, підвищення добробуту населення та стає важливим чинником національної безпеки країни. За результатами експертних оцінок, зокрема «Звіту про конкурентоспроможність України 2009—2010 рік» Україна посіла 82 позицію із 133 країн у 2009 р. При цьому, за складовою «вища освіта й професійна підготовка» наша країна займає 46 місце у рейтингу, а до конкурентних переваг належать: якість системи освіти; якість викладання математики і точних наук. Конкурентних недоліками за цією складовою є: якість шкіл менеджменту; наявність спеціалізованих дослідницьких і навчальних послуг; ступінь підготовки кадрів. За складовою «Інновації» наша країна займає 62 позицію та має наступні переваги: можливість для інновацій; наявність наукових та інженерних кадрів; і такі недоліки: якість науково-дослідних закладів; співпраця між університетами та бізнесом у дослідній діяльності; державні закупівлі високотехнологічної продукції [2].

Всі інновації у системі вищої освіти можна згрупувати наступним чином: інновації продукту, інновації технологій та адміністративні інновації. Вищі навчальні заклади мають формувати два основних інноваційних продукти. Перший — це випускники, які володіють необхідними компетенціями та є затребуваними сучасним ринком праці, і другий — результати наукових розробок, які відповідають вимогам економіки знань.

Для формування відповідного продукту використовують інноваційні технології, які в змозі забезпечити нову вартість та нову якість кінцевого продукту. До них належать: методичні, інформаційні, програмні та інші технології забезпечення якості підготовки фахівців та якості наукових розробок. Кожна технологія формує певну характеристику продукту та відповідно кінцевий інноваційний освітній

продукт і є результатом цілої множини технологій. Виходячи із специфіки освітнього продукту, особливістю технологій є використання великого обсягу інформаційних ресурсів.

Адміністративні інновації — це будь дії, пов'язані з провадженням нового у плануванні й організації навчального, наукового та інших процесів університету, мотивацією науково-педагогічних працівників і студентів та оцінюванням отриманих результатів.

За допомогою наведених у табл. 1 даних визначимо, наскільки вихідний продукт українських вищих навчальних закладів є інноваційним.

Розглянемо детальніше позитивні та негативні характеристики продукту, що випускається українськими ВНЗ на ринок.

По-перше, зростання кількості ВНЗ, а відповідно і кількості студентів не забезпечує зростання якісних показників підготовлених фахівців. Так, за останні 15 років має місце значне збільшення кількості підготовлених фахівців — у 2,3 разу. Підкреслимо, що таке зростання відбулось на фоні зменшення демографічних показників за цей же період. Це пов'язано з комерціалізацією освітніх послуг, зниженням вступного бар'єру, і спричинило девальвацію вузівського диплому. Адже до ВНЗ III—IV рівнів акредитації вступає на навчання переважна частка випускників шкіл, а не лише ті, хто спроможний виконувати програмні вимоги. При цьому студенти є важливим джерелом фінансування діяльності університетів, а от же їх відрахування за низьку успішність, стає проблематичним за умов недостатнього фінансування. Саме тому сьогодні на ринку праці наявна вагома частка випускників вищів, дипломи яких не підтвердженні знаннями.

Таблиця 1

ДИНАМІКА ЗМІНИ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ УКРАЇНИ [1; 4].

Показники	Роки			
	1995	2000	2005	2010
Кількість ВНЗ III-IV рівнів акредитації	255	315	335	349
Кількість студентів у ВНЗ III-IV, тис осіб	922,8	1402,9	2016,7	2129,8
Випущено фахівців, тис. осіб	147,9	273,6	372,4	543,7
Чисельність докторів наук, зайнятих у ВНЗ	5201	5944	7369	9758
Чисельність кандидатів наук, зайнятих у ВНЗ	33968	36274	45229	60302
Кількість ВНЗ, що мають докторантуру	85	114	151	165
Кількість ВНЗ, що мають аспірантури	159	194	237	253
Кількість докторантів у ВНЗ	836	883	1073	1258
Випуск з докторантури за рік	160	312	292	367
У т.ч. із захистом дисертації	40	28	43	116
% захисту дисертацій від випуску	25,0	9,0	14,7	31,6
Кількість аспірантів у ВНЗ	13480	19090	24897	29407
Випуск з аспірантури за рік, осіб	2451	4119	5252	6931
У т.ч. із захистом дисертації	437	742	1064	1802
% захисту дисертації від випуску	17,8	18,01	20,15	26,0

По-друге, з року в рік відбувається значне зростання кількості фахівців вищої категорії. Так, за останні 15 років кількість докторів наук і кандидатів, які працюють у ВНЗ, збільшилася на 87,6 % та 77,5 % відповідно. Завдяки їм, українські ВНЗ володіють значною часткою інтелектуальної власності країни. Так, у 2010 р. закладами вищої освіти було подано 6232 заявки на видачу охоронних документів

на об'єкти права інтелектуальної власності, що складає 70 % від загальної кількості поданих в цілому по країні та більше на 22 % ніж у попередньому році. Разом з тим, до патентних відомств інших країн у 2010 р. українськими ВНЗ було подано 16 заявок, їх частка складає тільки 14,3 % [5].

По-третє, основними формами підготовки наукових працівників є аспірантура та докторантура. За аналізований період зросла як кількість аспірантур на 94 % і докторантур на 59 %, так і кількість бажаючих навчатися в них на 118 % і 50 % відповідно. Разом з тим, збільшення кількості наукових кадрів, які підвищують свою кваліфікацію, на жаль, не забезпечує очікуваних результатів. Зокрема, зберігається тривалий час тенденція низької питомої ваги, тих хто закінчив аспірантуру і докторантуру захистом дисертації. Хоча поступово відбувається зростання значення цих показників, проте воно залишається недостатнім, оскільки у 2010 р. тільки 26,0 % аспірантів і 31,6% докторантів закінчили навчання захистом дисертацій. Основною причиною є незатребуваність професіоналів такого рівня вітчизняним ринком праці внаслідок згорання наукоємних виробництв. При цьому молоді українські вчені, які здатні продукувати нові ідеї та впроваджувати розробки нових технологій і продуктів, часто не бачать для себе перспектив займатися науковою діяльністю на батьківщині. Нерідко вони або продовжують займатися науковою діяльністю за кордоном, де для цього створені більш сприятливі умови, або йдуть працювати у бізнес-структури.

Зазначимо, що про недостатній якісний рівень підготовки кадрів у ВНЗ свідчить те, що жоден університет України не увійшов до відомих світових рейтингів. Натомість, Україна склала свій рейтинг «ТОП-200: Україна», який ранжує тільки ВНЗ України, на відміну від існуючих світових. Зокрема, Шанхайський рейтинг розроблено фахівцями Інституту вищої освіти Шанхайського університету (Shanghai Jiao Tong University), початковою метою якого було оцінити рівень відставання китайських університетів від провідних університетів на світовому рівні. До Шанхайського рейтингу було включено всі вищі навчальні заклади, де вчилися або працювали лауреати Нобелівської премії, володарі найвищої премії з математики — Філдсівської, найчастіше цитовані дослідники, а також університети/інститути, представники яких часто публікуються в авторитетних наукових журналах. Окрім цього, до вибірки потрапили університети всіх країн, які опублікували значну кількість робіт, включених до Розширеного індексу наукового цитування (SCIE), Індексу цитування в області соціальних наук (SSCI) або Індексу цитування в області мистецтв і гуманітарних наук (AHCI). Жодного українського вищого навчального закладу серед 500-ти найкращих університетів світу немає [6].

Слід підкреслити, що на результативність наукової діяльності значною мірою впливає рівень фінансування. На жаль, у нашій країні фінансування освіти в цілому, і зокрема науко-дослідної діяльності здійснюється на основі залишкового принципу. Підкреслимо, що починаючи з 2007 р. по 2010 р. частка витрат на виконання загального обсягу науково-технічних робіт у ВВП України складає 0,9 %. Аналогічний показник по країнах ЄС-27 у середньому становить 2,01 % при цьому найвищі значення належать Фінляндії — 3,96 %, Швеції — 3,62 %. У таких країнах, як Японія й США, він дорівнює відповідно 3,5 % і 2,7 % [4].

Результати проведеного аналізу свідчать, що система вищої освіти України з одного боку, має значний інноваційний потенціал і можливості для його використання, а з іншого, не менш значні проблеми. Існуючі проблеми у вищій освіті на її шляху до активізації інноваційної складової доцільно поділити на дві групи залежно від сфери їх виникнення. До проблем, які виникають у зовнішньому середовищі, належать: недосконале законодавство про освіту, неефективна та протекційністська політика підтримки ВНЗ як на рівні держави, так і на місцевому рівні,

незадовільний механізм розподілення державного замовлення на підготовку фахівців та на проведення науково-дослідних робіт, недостатній рівень фінансування.

До проблем, які виникають у внутрішньому середовищі, належать: низька активність інноваційної діяльності ВНЗ, незадовільна якість засобів і предметів праці, використання застарілих технологій навчання, низький рівень оплати праці науково-педагогічних працівників і як результат — низька вмотивованість праці.

Таким чином, українські ВНЗ, на жаль, не перетворилися поки що у потужні науково-дослідні та винахідницькі центри, хоча мають для цього всі передумови. Адже, по-перше, у ВНЗ сконцентрований інтелектуальний і науково-технічний потенціал. По-друге, зусиллями ВНЗ мають бути створені сучасні системи підготовки кадрів для інноваційної діяльності. По-третє, фахівці ВНЗ можуть виконувати наукові дослідження та розробки на замовлення як загальнодержавних, так і місцевих органів влади, підприємств, організацій. По-четверте, ВНЗ можуть активно співпрацювати з суб'єктами підприємництва у сфері створення високотехнологічної продукції. Зазначимо, що у розвинутих країнах 85—90 % приросту ВВП забезпечуються за рахунок виробництва та експорту наукоємної продукції, частка України на ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється у 2,5—3 трлн доларів США, становить приблизно 0,05—0,1 % [5].

Вагомим критерієм оцінювання інновацій у системі вищої освіти є якість кінцевого продукту. Результатами активізації інновацій у системі освіти можуть бути: поява українських ВНЗ на лідерських позиціях у світових рейтингах, збільшення частки наукоємної та високотехнологічної продукції у ВВП країни, збільшення кількості робіт українських вчених, включених до Розширеного індексу наукового цитування (SCIE), збільшення рівня працевлаштування випускників ВНЗ за спеціальністю.

Висновки. Сьогодні інноваційна діяльність у сфері вищої освіти характеризується структурною розбалансованістю, недостатнім фінансуванням, низькою вмотивованістю науково-педагогічних кадрів, недостатньою якістю підготовлених фахівців. Для переходу українських ВНЗ на інноваційний шлях розвитку необхідно створення сприятливих умов, до яких належать:

— оптимізація структури вищої освіти та обсягів підготовки і перепідготовки фахівців, які б забезпечили потреби інноваційного розвитку економіки;

— створення потужних університетів регіонального рівня, які зможуть виконувати функції інноваційних центрів і забезпечувати потреби регіону в інноваціях та фахівцях;

— адаптація змісту освіти, державних стандартів, кваліфікацій, напрямів і спеціальностей до сучасних вимог інноваційного розвитку економіки;

— створення умов для розширення автономії ВНЗ із одночасним посиленням їх відповідальності;

— вдосконалення системи державного фінансування та надання більш широкого доступу ВНЗ до альтернативних джерел фінансування з правом самостійного розпорядження фінансовими активами для здійснення поточної діяльності;

— створення сприятливого клімату для налагодження співпраці між ВНЗ та сектором малого та середнього бізнесу щодо розробки високотехнологічних наукоємних продуктів.

— формування системи незалежного моніторингу якості освіти.

Враховуючи безальтернативність інноваційного розвитку, освіта і наука сьогодні мають стати пріоритетними чинниками соціально-економічного, духовного та політичного розвитку України.

Література

1. Вищі навчальні заклади — [Електронний ресурс]: Державний комітет статистики України — Режим доступу. — <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Звіт про конкурентоспроможність України 2010: Назустріч економічному зростанню і процвітанню: [Електронний ресурс]: Фонд ефективне управління — Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/Competitiveness_report_2010_ua.pdf
3. Карпусь І.Н. Державна інвестиційна політика та механізм її реалізації: монографія / І.Н. Карпусь. — Львів: РВВ НЛТУ України. — 2011. — 348 с.
4. Наука і інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник — [Електронний ресурс]: Державний комітет статистики України — Режим доступу. — <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації»: Постанова ВРУ від 27 червня 2007 року N 1244-V — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1244-16>
6. Academic Ranking of World Universities — [Електронний ресурс]: ARWU — Режим доступу: <http://www.arwu.org/>
7. Human Development Index (HDI) — 2011 Rankings: [Електронний ресурс]: HDRO — Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/statistics/>

Стаття надійшла до редакції 14.03.2012 р.

УДК 331.108.2

Ковальов В.М.,

д-р екон. наук, проф.,
завідуючий кафедри економіки підприємств та менеджменту (ЕПМ),

Атаєва О.А.,

канд. екон. наук, доц.,
кафедра ЕПМ,
ДВНЗ «Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут»
Української інженерно-педагогічної академії,
м. Артемівськ

ОБЛІК НАКОПИЧЕННЯ ВАРТОСТІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЙОГО ЦІННОСТІ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ

Статтю присвячено проблемам удосконалення методологічного підходу до визначення рівня, цінності, обліку накопичення особистого капіталу на підприємствах, визначення напрямів покращання кадрової роботи.

Статья посвящена проблемам совершенствования методологического подхода к определению уровня, ценности, учета накопления личного человеческого капитала на предприятиях, определения направлений кадровой работы.

The article deals with the problems of improving the methodological approach to the determination of the level, value, taking into account the accumulation of personal human capital in enterprises, determine the direction of personnel work.

Ключові слова. Вартість людського капіталу, цінність, накопичення, облік, кадрова робота.

Ключевые слова. Стоимость человеческого капитала, ценность, накопление, учет, кадровая работа.

Keywords. The cost of human capital, value, accumulation, accounting, human resources job.

Вступ. Формування людського капіталу — процес складний і тривалий, який відбувається на протязі усього життя людини. Тому важливим є вимірювання його рівня